

Beleidsvisie biodiversiteit

1. Inleiding

In onze visie, zoals verwoord in het Coalitieakkoord *Door water verbonden* geven wij aan een actief participierend waterschap te zijn. Wij zorgen voor veiligheid, schoon en voldoende water. Deze taken voeren wij uit in samenhang met de bescherming en verbetering van de chemische en ecologische kwaliteit van ons watersysteem. Wij zetten in op de vervulling van maatschappelijke functies van watersystemen. Vanuit deze visie voelen wij ons verantwoordelijk voor de al bestaande biodiversiteit binnen onze eigendommen en assets, en hebben de wens de biodiversiteit daar waar mogelijk te stimuleren.

Om goed te bepalen hoe wij de biodiversiteit kunnen stimuleren, is het belangrijk dat we aangeven hoe met ons werk de biodiversiteit beïnvloed wordt en waar er mogelijkheden liggen deze te stimuleren. Deze beleidsvisie voorziet hierin. Ecologische systemen met hun specifieke biodiversiteit houden zich niet aan de grenzen van onze eigendommen. Het stimuleren van biodiversiteit vraagt daarbij om samenwerking met andere partijen. In deze beleidsvisie geven wij daarom ook aan hoe wij ons opstellen bij samenwerking op het vlak van biodiversiteit.

1.1 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 gaat in op de betekenis van biodiversiteit en de ontwikkeling van de discussie daarover. Het wettelijk kader dat daarbij van toepassing is, wordt besproken in hoofdstuk 3. In hoofdstuk 4 worden de mogelijkheden afgebakend voor het stimuleren van biodiversiteit voor onze eigendommen, assets, taken en opgaven. Vervolgens wordt inzichtelijk gemaakt hoe we die daar al stimuleren (hoofdstuk 5) en waar er mogelijkheden liggen die te verbeteren (hoofdstuk 6). Hoofdstuk 7 sluit af met een kader over hoe we kunnen samenwerken met andere partijen als het gaat om het stimuleren van de biodiversiteit.

2. Inzicht in biodiversiteit

2.1 Biodiversiteit en onze invloed hierop

"Bio" betekent leven en "diversiteit" betekent afwisseling, variatie, verscheidenheid. Biodiversiteit is een term voor alle verschillende planten- en diersoorten die we op aarde hebben. Daarbij is deze variatie aan planten en dieren natuurlijk sterk afhankelijk van de plaatselijke omstandigheden. In zee vinden we andere planten en dieren dan in een tropisch regenwoud. In een woestijn zijn er per oppervlakte-eenheid veel minder en andere dieren aanwezig dan in de oeverzone van het Zuidlaardermeer. Deze wereldwijde variatie heeft zich in de geschiedenis van de aarde ontwikkeld tot wat het nu is en zorgt voor het evenwicht in de natuur.

De laatste 50 jaar is de mensheid in staat geweest de natuurlijke omstandigheden zodanig te beïnvloeden dat grootschalig en efficiënt grondgebruik mogelijk werd. Daarnaast zijn allerlei nieuwe producten gecreëerd die in de natuur niet aanwezig zijn en die schadelijk blijken voor de biodiversiteit. De productie van plastics uit aardolie is daarvan een duidelijk voorbeeld. Ook is op grote schaal natuur omgezet in landbouw- en stedelijk gebied. Al deze ingrepen hebben invloed op het subtiele en complexe evenwicht in de natuur. Bij verstoring hiervan treedt verlies aan biodiversiteit op. Het wordt steeds duidelijker dat mensen niet zonder deze biodiversiteit kunnen. Zo is er veel berichtgeving over de gevolgen van het verminderen van (bestuivende) insecten. Ook de

vaak minder bekende 'ondergrondse' biodiversiteit (kleine, ondergronds levende organismen, zoals schimmels, bacteriën en wormen) is onmisbaar. Zij zorgen voor een gezonde en vruchtbare bodem die goed vocht vasthoudt en een teveel aan water gemakkelijker afvoert.

Vervuiling, vermesting, verzuring, klimaatsverandering, verlies van de natuurlijke leefomgeving van soorten, verstedelijking, enz., hebben allen invloed op de biodiversiteit. Er is aandacht voor al deze afzonderlijke factoren. Denk aan de stappen die gezet worden voor vermindering van CO2 en stikstof, zeespiegelstijging, enz. Steeds meer wordt de mensheid zich ervan bewust dat al deze factoren in samenhang beschouwd moeten worden en zijn er inmiddels visies die dit adresseren. Naast deze grote thema's en hun complexe interactie met biodiversiteit, kan er ook op lokale schaal gewerkt worden aan vergroting van de biodiversiteit. Vaak zit dit in redelijk eenvoudige maatregelen zoals de aanleg van bloemrijke bermen, dijken en akkerranden en een aangepast beheer daarvan. Ook 'niets doen' kan soms tot verrassende natuurlijke ontwikkelingen leiden met een grotere biodiversiteit tot gevolg. De verwachting is dat in de komende tijd biodiversiteitsherstel dan ook op allerlei schaalniveaus en gekoppeld aan allerlei verschillende thema's aan de orde komt. Er is een (indirect) spoor waarbij de biodiversiteit zal profiteren op het moment dat maatregelen worden genomen voor thema's als CO2 reductie, vermindering van stikstof, natuurinclusieve landbouw, enz. Hieraan wordt via bestaande beleidsopgaven al vaak gewerkt (zie hoofdstuk 5).

Het andere (directe) spoor heeft te maken met onze bewustwording van biodiversiteit. Het is hierbij de vraag waar er voor onze bestaande taken en opgaven en binnen onze eigendommen en assets mogelijkheden zijn de biodiversiteit te stimuleren.

Veel initiatieven op het vlak van biodiversiteit steunen op deze bewustwording (Deltaplan biodiversiteitsherstel, Greendeals, Regiodeals, Beedeals, Bermberaad Drenthe, etc.). Hieronder vallen ook verschillende manifesten waaraan wij gevraagd zijn deel te nemen (Akker- en Weidevogelmanifest en recent het Manifest Deltaplan biodiversiteit Groningen). Daarbij valt op dat behoud en herstel van biodiversiteit via dergelijke initiatieven vooral als gezamenlijke inspanningsverplichting wordt gepresenteerd. Niet zelden overlappen de op zichzelf waardevolle initiatieven sterk. Daarbij missen wij, kijkend vanuit onze eigen bijdrage aan biodiversiteit, een referentiekader waaruit blijkt of het wel of niet nuttig is om deel te nemen aan dergelijke initiatieven.

2.2. De toekomst

De verwachting is dat de druk om aan behoud en herstel van biodiversiteit te werken, de komende tijd zal toenemen. We merken dit onder andere aan de reacties uit de samenleving op ons werk. Zo levert de start van het maaiseizoen vaak negatieve reacties op omdat het maaien slachtoffers onder dieren maakt en tot verlies aan biodiversiteit zou leiden. Het laat zien dat er veel onduidelijkheid is over de betekenis van biodiversiteit in relatie tot ons werk.

Het inzicht in de maatschappelijke opgave voor biodiversiteit zal de komende tijd nog verder vorm krijgen, waarin de ambities van partijen duidelijk zal moeten worden. Inmiddels heeft de Unie van Waterschappen een positionpaper opgesteld dat voor individuele waterschappen de mogelijkheid biedt de discussie over biodiversiteit af te bakenen. Om voorbereid te zijn op deze discussie, maken wij in deze beleidsvisie het inzicht in biodiversiteit in relatie tot ons werk concreet, uitgaande van het positionpaper van de Unie. Hierdoor wordt duidelijk waar binnen onze wettelijke taken en opgaven mogelijke kansen liggen om biodiversiteit te stimuleren. Dit vergemakkelijkt ook de keuze om al dan

niet samen te werken met andere partijen aan verbetering van biodiversiteit en biedt daarmee een referentiekader.

3. Wetgeving en beleid voor biodiversiteit

Er is geen wetgeving die direct is gericht op behoud en herstel van biodiversiteit. Behoud van biodiversiteit is wel één van de bovenliggende doelen van zowel Europese als Nationale natuurwetgeving. *De Europese Kaderrichtlijn Water (KRW)*, *De Europese Habitat- en Vogelrichtlijn* en de *Wet natuurbescherming* zijn hier voorbeelden van. Deze wetgeving met juridisch instrumentarium is concreet uitgewerkt voor ontwikkeling en bescherming van gebieden en soorten. In de *Wet natuurbescherming* is de bescherming van natuurgebieden geregeld (waaronder Natura2000 en het Nationaal Natuur Netwerk (NNN)). De voormalige Boswet is hierin opgenomen en de bescherming van Europees en nationaal beschermde soorten is hierin vastgelegd (voormalige Flora en faunawet).

Deze wetten geven daarmee met name de kaders voor bescherming van gebieden en soorten, maar niet voor herstel of ontwikkeling van biodiversiteit. Dit is onder meer afhankelijk van de provinciale visies en opgaven voor natuurontwikkeling en -herstel. Zowel provincie Groningen als Drenthe hebben een natuurvisie en natuurbeheer- en beleidsplannen, maar ook deze plannen adresseren maar ten dele het algehele verlies aan biodiversiteit en zijn vooral van toepassing op gebieden met de functie natuur of specifieke natuurwaarden. De zorg voor zogenaamde 'witte' gebieden (gebieden zonder gerichte gebiedsbescherming voor natuur) met daarbinnen het verlies van biodiversiteit, wordt in de provinciale beleidsplannen wel benoemd. Het ontbreken van deze gebiedsbescherming is voor ons geen reden om hier niets te doen voor de biodiversiteit. Zo onderhouden wij onze watergangen in deze witte gebieden zoveel mogelijk ecologisch.

Als beschermingsmaatregel voor alle in het wild levende planten en dieren geldt de 'zorgplicht' uit de Wet natuurbescherming. Daarbij geldt dat van iedereen wordt verwacht dat er zorgvuldig wordt omgegaan met in het wild levende planten en dieren. De Wet dieren biedt ook een dergelijke bescherming. Bij handhaving van deze wetten wordt vooral gelet op onnodige slachtoffers en niet zozeer op verlies of verslechtering van de leefomgeving van soorten, terwijl verlies van leefomgeving een belangrijke oorzaak is voor het verlies van biodiversiteit.

Het huidige wettelijke kader geeft geen directe verplichting tot behoud en versterking van de algehele biodiversiteit. Zoals aangeven wordt dit vooral voor beschermde natuurgebieden en beschermde soorten geregeld en dan vaak enkel nog voor het behoud daarvan. Beleidsmatig wordt het verlies van biodiversiteit wel geadresseerd, maar is het behoud en versterking van biodiversiteit geen verplichting. Daarmee blijft er voorlopig een situatie bestaan waarbij het werken aan behoud en versterking van biodiversiteit op basis van (eigen) initiatieven en samenwerking moet plaatsvinden.

4. Kaderstelling biodiversiteit

De discussie over de mogelijkheid biodiversiteit te stimuleren, vraagt om een afbakening van dit begrip in relatie tot onze taken en opgaven. Zoals eerder aangegeven is elke handeling buiten van invloed op planten en dieren en kan daarmee ook van invloed zijn op de biodiversiteit. Daarnaast is biodiversiteit slechts indirect in de verschillende wettelijk kaders vastgelegd en is het stimuleren van

biodiversiteit nog geen wettelijke verplichting. Zoals benoemd, wordt de urgentie om aan behoud en herstel van biodiversiteit te werken maatschappelijk steeds sterker gevoeld. Daarbij worden we als waterschap steeds vaker aangesproken op onze mogelijk rol bij behoud en versterking van biodiversiteit.

Vanwege het ontbreken van een wettelijk kader en concrete opgaven voor het stimuleren van biodiversiteit, hebben we eerst in beeld gebracht welk effect onze huidige taken en opgaven hebben op de biodiversiteit. Vervolgens hebben wij gekeken waar er kansen liggen om de biodiversiteit binnen onze eigendommen en assets kunnen stimuleren. Dit kan niet altijd omdat enkele van onze (wettelijke) taken en opgaven weinig ruimte bieden voor biodiversiteit. Als toets hiervoor, hanteren we de richtlijn die is afgeleid van de richtlijn die wordt gebruikt in het Deltaplan Biodiversiteitsherstel:

Na het nemen van een maatregel vanuit onze taken en opgaven is er geen verlies van biodiversiteit en worden kansen voor het stimuleren daarvan benut binnen de wettelijke en financiële speelruimte van de betreffende maatregel.

Direct na het nemen van een maatregel kan enig verlies van biodiversiteit ontstaan, bijvoorbeeld bij grootschalig grondverzet bij een herinrichting. Geen verlies aan biodiversiteit geldt dan ook voor de situatie waarbij het beoogde doel van de maatregel is bereikt. Daar kan enige tijd overheen gaan.

In hoofdstuk 5 geven we eerst een beschrijving van de huidige biodiversiteit voor onze eigendommen, assets, taken en opgaven. In hoofdstuk 6 benoemen we op basis van deze richtlijn welke mogelijkheden we zien voor het verder stimuleren van de biodiversiteit. Deze mogelijkheden zijn richtinggevend voor onze samenwerking met andere partijen en geven een kader voor onze maatschappelijke rol en positie ten aanzien van het stimuleren van biodiversiteit.

5. Huidige biodiversiteit binnen onze eigendommen, assets, taken en opgaven

Hieronder volgt puntsgewijs een beschrijving van de invloed die wij als waterbeheerder hebben op de biodiversiteit in ons beheergebied. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen de biodiversiteit die er al is op onze eigendommen en bedrijfsgebouwen (assets) en onze taken en opgaven. Met deze taken en opgaven beïnvloeden wij de biodiversiteit in ons gebied, nu en in de toekomst.

Een voorbeeld van de koppeling van biodiversiteit met onze taken, is het ecologisch onderhoud van onze watergangen in landbouwgebied. Hierbij zoeken wij de balans binnen onze taken, door het onderhoud af te stemmen op zowel wateraanvoer en –afvoer, een veilige (werk)situatie en de natuur. Daarmee voldoen we niet alleen aan onze wettelijke taak om beschermde planten en dieren te ontzien, maar sparen we ook de leefomgeving van planten en dieren waar het kan. Daarmee verbeteren wij binnen 80% van onze watergangen in landbouwgebied (zo'n 2000 km) de groenblauwe dooradering en leveren daarmee een zeer belangrijke bijdrage aan de biodiversiteit. De resterende watergangen zijn beken en kanalen of liggen in stedelijk gebied. Voor deze watergangen was het al mogelijk om een meer ecologisch onderhoud te voeren, waarbij de biodiversiteit sterk wordt gestimuleerd.

5.1 Eigendommen

Waterhuishoudkundige infrastructuur, zoals kanalen, hoofdwatgangen, meren, beken, overhoeken en dijken:

- De biodiversiteitswaarde van deze elementen is zeer hoog doordat ze verbindende lijnen vormen in het landschap en een zeer gevarieerd milieu kennen. De overgangen van land naar water zijn daarbij zeer biodivers. Allerlei planten en dieren vinden hier een leefomgeving. Niet alleen in het water, maar ook op de overgangen van nat naar droog op de oevers en taluds. Dat wordt nog eens versterkt door de overgangen van vaak voedselrijke landbouwgronden naar de schralere taluds en oevers. De verbindingsfunctie van wateren is ook heel belangrijk in stedelijk gebied met name in een omgeving met veel verhard oppervlak.
- Onze waterhuishoudkundige infrastructuur is onbemest en onbespoten, waardoor kwetsbare planten en diersoorten er een plek vinden. Een voorbeeld hiervan zijn onze schrale en heel bloemrijke taluds, die nog veel op armere gronden te vinden zijn.
- Het belang van de waterhuishoudkundige infrastructuur is ook vanwege de omvang van groot belang voor de biodiversiteit. Het gaat hierbij om duizenden kilometers watergang, honderden hectare grote meren en honderden kilometers dijk. Samen goed voor zo'n 5000 ha aan oppervlak.
- Onze beken vormen de ecologische ruggengraat in het zeldzame en vaak nog gave beekdallandschap in ons beheergebied. Deze zijn representatief voor de oudere, zeer biodiverse landschappen. De interactie tussen de beek en het beekdal geeft veel natuurlijke dynamiek binnen honderden hectaren beekdal door een meer natuurlijk verloop van de waterstanden. Er zijn veel planten en dieren die alleen nog maar in dit soort milieus te vinden zijn.

De biodiversiteitswaarde van onze waterhuishoudkundige infrastructuur is de laatste decennia vergroot. Dit komt door maatregelen die zijn genomen om de waterkwaliteit te verbeteren en door het ecologisch onderhoud. Hierdoor is er meer ruimte voor planten en dieren. Ondanks deze verbeteringen blijven er zorgen over de ontwikkeling van de waterkwaliteit die wij moeten blijven adresseren bij partijen die hiervoor verantwoordelijk zijn.

5.2 Gebouwen (rioolwaterzuiveringen, werkplaatsen, kantoren, kunstwerken)

Rond gebouwen is de biodiversiteit in vergelijking met een 'zachte' natuurlijke omgeving relatief laag. Het verharde oppervlak van en rond gebouwen, de drukte er omheen en het intensieve onderhoud ervan, maken dat relatief weinig planten- en diersoorten hier een plek vinden. Toch vormt het voor een kleinere groep soorten wel een leefomgeving:

- Een aantal beplante rioolwaterzuiveringen en sommige steunpunten voor het onderhoud vormen een beschutte plek in open landschap. Ook hier gaat het om onbespoten terreinen en gazons. Daarmee is er op een aantal van deze gebouwen broedgelegenheid voor vogels, zijn er zomer- en winterverblijven voor vleermuizen en bloemrijke gazons die lokaal van belang zijn voor insecten. Zeer zeldzame planten zijn te vinden op oude sluiswanden in onze kanalen. Het groene dak van ons laboratorium is een voorbeeld van kansen voor vergroting van biodiversiteit van onze gebouwen.

5.3 Onze taken

Bij uitvoering van onze huidige taken beïnvloeden we de biodiversiteit actief, maar soms ook passief of indirect. Niet alleen binnen onze eigendommen en assets, maar ook daarbuiten. Zo is ons werk (bijvoorbeeld peilbeheer) van invloed op vrijwel alle watergangen in ons gebied, ook in schouw- en perceelsslotten die niet ons eigendom zijn. Dit geldt eveneens voor waterzuivering. Met onze wet- en regelgeving beïnvloeden we de biodiversiteit passief. Zo hebben wij schouwcriteria opgesteld waarbij is aangegeven hoe schoon een schouwsloot moet zijn. Dit bepaalt de ruimte voor planten- en diersoorten, zonder dat wij zelf deze sloten schoonmaken. Onderstaand is een puntsgewijs overzicht gegeven van onze taken en welke invloed die hebben op biodiversiteit:

- Waterzuivering is de afgelopen decennia per definitie positief geweest voor de biodiversiteit door de steeds strengere milieu-eisen die aan het zuiveringsproces zijn gesteld.
- Voor peilbeheer geldt dat het een positief effect heeft op de biodiversiteit wanneer waterstanden natuurlijk verlopen. Dit is in toenemende mate het geval in onze beken, waar we na het uitvoeren van beekherstelprojecten ook het peilbeheer op een meer natuurlijke manier laten verlopen.
- Het peilbeheer gericht op landbouw in wateraanvoergebieden met een hoog zomerpeil en een laag winterpeil heeft in de zomer een beperkte negatieve invloed op specifieke moeras- en waterplanten en sommige dieren. Dit omdat ze bij de groei en voortplanting afhankelijk zijn van dalende waterstanden als het voorjaar vordert. Een belangrijker punt vormen de lage waterstanden in de winter, waardoor er weinig water staat in de watergangen. Met name vissen, maar ook sommige andere waterdieren, trekken dan weg. Dit heeft een negatief effect op de biodiversiteit. Dit wordt versterkt door stuwen en andere constructies waar de vissen en andere waterdieren niet voorbij kunnen komen. Zorgen voor voldoende waterdiepte in de winter voorkomt dit, waardoor de biodiversiteit verbetert.
- Bij het beheer en onderhoud van onze waterhuishoudkundige infrastructuur voeren wij in principe een onderhoud uit, gericht op het behoud en waar mogelijk ontwikkeling van de leefomgeving van planten en dieren (zie voorbeeld aan het begin van dit hoofdstuk). Dit doen we waar het kan, uitgaande van onze kerntaken. Dit is in ontwikkeling en wordt de komende jaren verder doorontwikkeld voor dijken, meren en beken. Het heeft daarmee een directe en grootschalige, positieve invloed op de biodiversiteit.
- Met de schouw van watergangen beïnvloeden wij de biodiversiteit passief door de regels die we stellen aan het onderhoud daarvan. Er geldt dat hoe breder de sloot is, hoe meer ruimte er is begroeiing te sparen en daarmee planten en dieren. Onze huidige schouwcriteria hebben daarmee een positief effect op de biodiversiteit voor grotere sloten. Voor kleinere sloten is er minder ruimte voor biodiversiteit; deze moeten vrijwel helemaal worden geschoond volgens onze schouwcriteria. Hoe het effect op de biodiversiteit precies uitpakt, is afhankelijk van de mate waarin eigenaren hun sloot schoonhouden. Het laten staan van begroeiing is immers geen verplichting.
- Het beperken van schade door gravers en het werk dat onze muskus- en beverrattenbeheerders hiervoor doen, heeft een verwaarloosbare invloed op de biodiversiteit. Het gaat hier om maatwerk waarbij deze invasieve exotische dieren worden opgespoord en met een hele gerichte actie worden gevangen. Er wordt zoveel mogelijk voorkomen dat er slachtoffers onder de inheemse dieren vallen. De leefomgeving van planten en dieren wordt daarbij alleen betreden en alleen heel plaatselijk en kort verstoord. Er mag verwacht worden dat de bever zowel een positieve als negatieve invloed op de biodiversiteit gaat krijgen. Positief waar afgedamde watergangen en omgeknaagde bomen passen bij de al aanwezige of na te streven biodiversiteit. Negatief wanneer dergelijke ingrepen door de bever de soortenrijkdom doet afnemen of zeldzame soorten doet verdwijnen. Een dergelijk risico is er wanneer stromende beken worden afgedamd en niet meer stromen. Hierdoor kunnen stromingsminnende (en vaak zeldzame) soorten verdwijnen.
- De bestrijding van invasieve exotische planten en dieren voorkomt juist vermindering van biodiversiteit wanneer dit adequaat wordt opgepakt. De ervaring leert dat invasieve exoten in staat zijn om de leefomgeving van planten- en diersoorten in korte tijd sterk te beïnvloeden. Zo overgroeit de grote waternavel in een tijdsbestek van weken een heel kanaal. Het tijdig weghalen en wegvangen van exoten voordat deze al sterk uitgebreid zijn, voorkomt dan ook onnodig verlies aan biodiversiteit.
- Calamiteiten kunnen lokaal van grote invloed zijn op biodiversiteit door onder meer massale sterfte van dieren (vissen, macrofauna) en wordt meestal veroorzaakt door externe invloeden, bijvoorbeeld door riooloverstort of lozingen. Door de gekozen oplossingen bij bestrijding van calamiteiten wordt de schade voor biodiversiteit tot een minimum beperkt,

bijvoorbeeld bij inzet bergingsgebieden en lozingen. Hiervoor zijn richtlijnen opgenomen in onze calamiteitenplannen.

5.4 Onze opgaven

De opgaven waar wij voor staan, leiden tot toekomstige ingrepen in onze waterhuishoudkundige infrastructuur en zijn daarmee van invloed op de biodiversiteit in de toekomst. Hieronder zijn deze opgaven benoemd:

- Voor waterkwaliteit wordt gewerkt aan “schoon en ecologisch gezond water” via de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW). De KRW is erop gericht de invloed van schadelijke stoffen zoveel mogelijk te beperken en de inrichting van (onderdelen van) wateren zo goed mogelijk ecologisch te laten functioneren. De doelen van de KRW, waaronder voor macrofyten (waterplanten) zijn gericht op een verbetering van het zelfreinigend vermogen van het water en extra soortenrijkdom, maar ook op het vergroten van het leefgebied, paai- en opgroeigebied van waterdieren. De KRW systematiek bepaalt dat gemotiveerd moet worden wat maximaal kan worden gedaan voor verbetering van de ecologische waterkwaliteit. Daarmee wordt binnen de mogelijkheden maximaal gewerkt aan de biodiversiteit in onze wateren.
- Er wordt momenteel gesproken over de invulling van de ‘overige wateren’ voor de KRW binnen ons beheergebied. Zoals bij onze taken (paragraaf 5.3) al benoemd onder ‘beheer en onderhoud’ zoeken wij voor al onze wateren de maximale mogelijkheden voor invulling van ecologisch onderhoud. Daardoor wordt nu al gewerkt aan de versterking van de ecologie en biodiversiteit van eventuele ‘overige wateren’. Verder zal de invulling van onze opgave voor de KRW op het gebied van waterkwaliteit ook een positieve invloed hebben op eventuele ‘overige wateren’. Hiervan profiteert de biodiversiteit eveneens.
- Inrichtingsprojecten worden met verschillende doelstellingen uitgevoerd. Bij inrichting voor natuur (onze beekherstelprojecten, veelal gecombineerd met ‘vasthouden bovenstrooms’) wordt ingezet op maximale variatie in biotopen voor planten en dieren binnen de kaders van landschap, archeologie, aardkunde, etc. Daarmee wordt een zeer belangrijke basis gelegd voor de ontwikkeling van biodiversiteit. Bij meer technische inrichtingswerken is vaak minder ruimte voor biodiversiteit door bijvoorbeeld ruimtegebrek, strenge (veiligheids)eisen en kosten. Dit geldt onder meer voor dijkverbeteringsprojecten, vooral binnen stedelijke gebieden. Toch benutten wij kansen voor de biodiversiteit waar deze zich voordoen door voor integrale inrichtingsconcepten te kiezen, zoals bij de Brede Groene Dijk. Door te werken met concepten als ‘Bouwen met natuur’, ontwikkelt door STOWA en de Unie van waterschappen, worden eveneens kansen benut.
- Het is te verwachten dat er inrichtingsprojecten voortkomen uit onze toekomstige opgaven voor klimaatadaptatie, en bij bodemdaling door onder andere veenoxidatie. Momenteel wordt er gewerkt aan stresstesten voor landelijk gebied en stedelijk gebied. Het is onze wens robuuste en duurzame watersystemen te behouden en te realiseren die passen in de omgeving. Zo kunnen we de gevolgen van een grilliger klimaat en bodemdaling beter opvangen. Robuustere watersystemen bieden meer ruimte aan biodiversiteit.
- Vismigratievoorzieningen en vismigratiebeleid zorgen voor een veilige ontsluiting van watersystemen voor vissen, maar ook voor allerlei andere waterdieren. Ook opgroei- en voortplantingsplaatsen worden bij dit visbeleid betrokken. De gelegde verbindingen bij vismigratie hebben een zeer positieve invloed op de biodiversiteit
- Dierenwelzijn wordt vaak in verband gebracht met biodiversiteit. Dit is alleen het geval wanneer er zoveel slachtoffers vallen onder dieren dat daarmee de ‘gunstige staat van instandhouding’ van planten- en diersoorten in gevaar komt. Dit kan bijvoorbeeld aan de orde zijn bij het grootschalige bagger- en maaionderhoud van onze watergangen. Bij ons huidige maai- en baggeronderhoud wordt steeds voldoende leefomgeving in ruimte en tijd

gespaard waardoor dit niet speelt (zie ook paragraaf 5.3 onder 'beheer en onderhoud'). Daarbij volgen wij de wettelijke kaders, waaronder de Gedragscode Wet natuurbescherming voor waterschappen.

- Lokaal versterken wij de biodiversiteit door het inzaaien van dijken met inheemse bloemenmengsels. Naast dat dit een fraai beeld oplevert, is het met name gunstig voor (bestuivende) insecten. Hier profiteren weer andere dieren van die leven van deze insecten.
- De aanleg van akkerranden is een voorbeeld waarbij de rand zorgt voor meer natuurlijke plaagbestrijders en er minder gespoten hoeft te worden. Ook reduceert de rand drift bij het spuiten. De vermindering van gewasbeschermingsmiddelen is zowel voor ons als voor de grondgebruiker winst. Afhankelijk van de breedte van de rand, is het een belangrijke broedplaats voor verschillende zeldzaam wordende akkervogels en bij een bloemrijke variant is de rand nuttig voor (bestuivende) insecten. Al met al zeer nuttig voor de biodiversiteit. Deze waarde vergroot sterk wanneer de lengte aan randen uitbreidt en net als onze watergangen een groene dooradering vormt.

6. Mogelijkheden voor het stimuleren van biodiversiteit

Zoals in hoofdstuk 4 is aangegeven, is het van belang om in beeld te hebben waar onze mogelijkheden liggen de biodiversiteit te versterken. Uit hoofdstuk 5 komt naar voren dat we al heel veel doen. Er liggen echter nog kansen die we in dit hoofdstuk benoemen. Deze kansen inventariseren wij op basis van de richtlijn uit hoofdstuk 4:

Na het nemen van een maatregel vanuit onze taken en opgaven is er geen verlies van biodiversiteit en worden kansen voor het stimuleren daarvan benut binnen de wettelijke en financiële speelruimte van de betreffende maatregel.

Deze richtlijn vormt een belangrijk referentiekader en een 'manier van kijken' waarmee kansen aan het licht komen voor biodiversiteit bij de invulling van onze taken en opgaven. Het zorgt voor de bewustwording van biodiversiteit in relatie tot ons werk. Daarmee zien we het stimuleren van de biodiversiteit niet als (wettelijke) taak, maar als handelingsperspectief. Hiervan is de uitkomst dat er geen biodiversiteit verloren gaat door ons handelen en dat deze wordt gestimuleerd waar dit kan op basis van de bovenstaande richtlijn. De ***cursief*** weergegeven tekstdelen in de onderstaande paragrafen bevatten mogelijkheden de biodiversiteit te stimuleren die nog niet verankerd zijn in onze taken en opgaven. Voor onderzoek en uitwerking van deze mogelijkheden doen we onderaan de paragrafen 6.2 en 6.3 een voorstel. We benoemen daarbij de mogelijke financiering.

6.1 Bij onze eigendommen

Voor onze eigendommen (waterhuishoudkundige infrastructuur) geldt dat de mogelijkheden voor vergroting van de biodiversiteit gekoppeld kunnen worden aan onze taken (instandhouding infrastructuur, waterkwaliteit en veiligheid). Ook kunnen ze worden gekoppeld aan onze opgaven (waaronder verbetering van de inrichting en de ecologische waterkwaliteit). Zie daarom voor de mogelijkheid voor verbetering van de biodiversiteit binnen onze eigendommen paragraaf 6.3 (taken) en 6.4 (opgaven).

6.2 Bij onze gebouwen (rioolwaterzuiveringen, werkplaatsen, kantoren, kunstwerken)

Het stimuleren van biodiversiteit is niet geprogrammeerd of meegenomen in bestaande taken en opgaven voor onze gebouwen. Hier liggen wel mogelijkheden voor het stimuleren van de biodiversiteit door het benutten van het groen rond gebouwen en rekening te houden met soorten die we dicht bij de gebouwen een plek kunnen geven, zoals insecten, vleermuizen en vogels. *Het stimuleren van de biodiversiteit kan plaatsvinden door:*

- *het maai- en snoeiwerk rond de verschillende gebouwen gefaseerd uit te voeren en pleksgewijs te verschralen*
- *maai- en snoeiafval lokaal bij de gebouwen te composteren*
- *de werkzaamheden voor biodiversiteit te koppelen aan onze duurzaamheidsopgave (bv aanleg zonnepanelen)*
- *plaatsing van nestkasten en insecten- en bijenhôtels*

Momenteel wordt al gekeken naar bovenstaande mogelijkheden voor de zuiveringen. De komende beheerplanperiode kijken wij ook voor de andere gebouwen met bijbehorende terreinen naar de mogelijkheden er de biodiversiteit te stimuleren (cursieve tekst in deze paragraaf):

- we maken van een biodiversiteitsplan voor onze gebouwen met bijbehorende terreinen. Financiering: Duurzaamheidsbudget (Coalitieakkoord)

6.3 Bij onze taken

In veel gevallen geldt dat de manier waarop we onze huidige taken uitvoeren al een grote verbetering voor de biodiversiteit vormt. De mogelijkheden voor het verder stimuleren van biodiversiteit liggen dan vooral bij de opgaven. Waar dit relevant is, benoemen we dat in deze paragraaf en verwijzen dan naar de opgaven.

- Voor waterzuivering werken wij afdoende aan verbetering biodiversiteit als we onze opgaven uitvoeren (zie opgaven)
- Zoals in paragraaf 5.3 geconstateerd werd, heeft het peilbeheer in sommige situaties een negatieve invloed op de biodiversiteit. Aanpassing van het peilbeheer is niet eenvoudig vanwege het grote belang dat hieraan is gekoppeld. Voor biodiversiteit geldt dat vooral het houden van voldoende waterdiepte in de winter belangrijk is. *Studie naar de mogelijkheden om voldoende waterdiepte in watergangen te houden in de winter is een kans om de biodiversiteit op grote schaal te stimuleren.*
- *Monitoring en onderzoek naar de mogelijkheden om ons onderhoud op de leefomgeving op onderdelen bij te stellen kan veel winst opleveren.* Een kleine positieve bijstelling kan dan door de grote lengte een behoorlijk effect hebben op de biodiversiteit. Daarnaast dient monitoring een ander belangrijk doel: we kunnen daarmee laten zien hoe ons beheer en onderhoud bijdraagt aan biodiversiteit. Dit is een nuttig middel in de steeds terugkerende vragen over ons onderhoud.
- Het verder verschralen van de bodem voor vergroting van de soortrijkdom aan (bloeiende) planten doen we vooral op onze taluds en ingezaaide dijken, omdat we op deze plaatsen het maaisel direct kunnen afvoeren naar onderhoudspaden. Taluds van watergangen en dijken zijn het meest soortenrijk en biodivers, waardoor verschraling hier het meest zinvol is.
- Het maaisel en bagger wordt in principe verwerkt op onze onderhoudspaden en vormt een lokale, kleine kringloop voor maaisel en bagger.
- Wanneer derden kansen zien het maaisel te benutten, onderzoeken wij gezamenlijk de mogelijkheden.
- Wij gaan verder met de ontwikkeling van specifiek ecologisch onderhoud voor onze beken en meren. Dit 'maatwerkonderhoud' begeleidt de natuurlijke ontwikkeling binnen deze objecten, zodat de biodiversiteit zich hier optimaal kan ontwikkelen.
- Wij maken dijken bloemrijker via een beheer als hooiland en/of door deze in te zaaien.
- Ons schouwbeleid is niet in beton gegoten. We houden de vinger aan de pols en kijken naar mogelijkheden voor verbetering. *Daarmee ligt er de mogelijkheid om de schouwcriteria tegen het licht te houden op basis waarvan de ruimte voor het laten staan van begroeiing wordt bepaald.* Nu we zelf veel ervaring hebben opgedaan met het ecologisch onderhoud van

hoofdwatgangen, zijn er wellicht mogelijkheden ook in de kleinere schouwsloten meer begroeiing toe te staan. Wanneer dit mogelijk is, geeft dat een enorme impuls voor de biodiversiteit omdat binnen ons beheergebied zo'n 7.000 km aan schouwslot ligt.

De komende beheerplanperiode voeren wij studie uit naar (zie cursieve teksten in deze paragraaf):

- Voldoende waterdiepte in onze hoofdwatgangen in de winter voor vergroting leefomgeving waterplanten en waterdieren.
Financiering: kosten verwaarloosbaar. Kan worden uitgevoerd met eigen mensen en middelen
- Monitoring ecologische effecten van ons onderhoud voor optimalisatie daarvan.
Financiering: budget van 30.000 euro beschikbaar voor de komende beheerplanperiode
- Beoordelen van de ruimte binnen schouwcriteria om begroeiing in en rond schouwsloten te sparen.
Financiering: kosten verwaarloosbaar. Kan worden uitgevoerd met eigen mensen en middelen.

6.4 Bij onze opgaven

Zoals eerder genoemd is, bevorderen veel van onze opgaven de biodiversiteit sterk. Dit komt doordat ze gericht zijn op de ontwikkeling van natuur of de verbetering van de ecologische waterkwaliteit. Wij stellen dat dit het geval is voor onze KRW opgaven en inrichtingsopgaven voor beekherstel, al dan niet in combinatie met bovenstrooms vasthouden. Vaak zijn deze inrichtingsopgaven ook geprogrammeerd in de provinciale opgaven voor aanleg van verbindingzones, het NNN en Natura2000. Het realiseren van de opgaven voor KRW is het realiseren van zoveel mogelijk biodiversiteit binnen de mogelijkheden van onze watersystemen. Hier ligt dus geen aanvullende opgave voor het stimuleren van de biodiversiteit. Dit geldt ook voor ons vismigratiebeleid, waarbij onder andere gemalen visveilig worden gemaakt en migratiebelemmeringen worden opgelost (aanleg vispassages, e.d.). Steeds wanneer een stuw of gemaal vervangen moet worden, wordt beoordeeld of er ook een vispassage moet komen. Hierbij wordt de komende jaren blijvend gewerkt aan de ontsluiting van onze watersystemen. Zo is veiliggesteld dat de komende jaren door wordt gewerkt aan de vergroting van biodiversiteit via dit spoor.

Kansen voor het stimuleren van biodiversiteit liggen er vooral bij inrichtingsprojecten waar letterlijk meer ruimte vrijgemaakt kan worden dan benodigd is voor de specifieke taak, object, installatie of kunstwerk. Een concreet voorbeeld hiervan zijn watgangen, waaronder Veenkoloniale wijken, die bij aanleg waren bedoeld voor de afvoer van veen en de aanvoer van (landbouw)producten per schip. Deze watgangen zijn veel groter dan nodig voor hun huidige waterhuishoudkundige functie. Voor de wateraanvoer en -afvoer hoeft er meestal maar een klein deel van dergelijke watgangen onderhouden te worden. In de Veenkoloniën liggen veel wijken die daarom extensief onderhouden worden. Deze wijken zijn inmiddels uitgegroeid tot 'ecologische pareltjes'. Dit geldt ook voor enkele 'overgedimensioneerde' dijken, die zwaarder zijn dan benodigd. Hier is ook meer ruimte om bijvoorbeeld struikopslag te laten ontstaan wat gunstig is voor vogels.

Met name de mogelijke toekomstige opgaven voor klimaatadaptatie zullen voorzien in het creëren van (tijdelijke) ruimte voor water. Als daarbij gekozen wordt voor een meer natuurlijke en robuuste

inrichting van gebieden en wateren, ontstaan er uitgelezen kansen de biodiversiteit te ontwikkelen. Op kortere termijn speelt dit al bij inrichtingsvraagstukken voor de aanpak van bodemdaling. Het blijkt in veel gevallen dat juist een hele technische inrichting vraagt om een vrij intensief beheer en onderhoud. Zo moet een watergang die technisch voldoet, maar weinig ruimte heeft om te kunnen begroeien vanwege het opstuwten van water, regelmatig worden gemaaid. Een watergang die veel ruimer is dan voor de afvoer noodzakelijk, hoeft minder vaak gemaaid te worden, waardoor er meer biodiversiteit ontstaat.

Bij gebouwen kunnen bij nieuwbouw of renovatie eenvoudig voorzieningen worden aangebracht die een verblijfplaats bieden voor dieren. Een kostenpost die in de regel te verwaarlozen is. Zo zijn er tal van voorbeelden waarbij biodiversiteit wordt gestimuleerd zonder directe meerkosten. Het zal niet overal mogelijk zijn om op deze manier de biodiversiteit te stimuleren. Zo zal een kadeverbetering in intensief bebouwd stedelijk weinig mogelijkheden bieden om meer ruimte vrij te maken en het beheer en onderhoud te extensiveren. Om te onderzoeken welke mogelijkheden er binnen onze eigendommen zijn om de biodiversiteit te stimuleren, stellen we ons dan ook de vraag:

Welke kostenneutrale mogelijkheden zien wij bij een inrichting voor de ontwikkeling van biodiversiteit.

Om dergelijke kansen te benutten, willen we borgen dat bij nieuwe inrichtingen de bovenstaande vraag gesteld wordt. We kijken welke mogelijkheden er zijn om deze vraag op te nemen in de werkwijze voor Duurzaam GWW.

7. Relatie met taken en opgaven andere partijen

Biodiversiteit houdt zich niet aan de grenzen van ons waterhuishoudkundige infrastructuur of de grenzen van ons watersysteem. Er is een sterke interactie tussen planten en dieren binnen de eigendommen van alle gebruikers in het landelijk gebied. Zo broedt de ene vogelsoort in ons talud en zoekt voedsel op het boerenland, en is het bij een andere vogelsoort precies omgekeerd. Ook wordt de waterkwaliteit en daarmee de biodiversiteit in onze wateren beïnvloed door het omliggende landgebruik. Om die reden wordt vaak een beroep op ons gedaan om gezamenlijk maatregelen te nemen ten behoud en vergroting van de biodiversiteit (zie ook paragraaf 2.1). Beleids- en wettelijke kaders op basis waarvan een duidelijke rolverdeling is af te leiden voor organisaties die te maken hebben met biodiversiteit, zijn er nog niet. Het gevolg is dat in convenanten en samenwerkingsverbanden er wel een ambitie is, maar er nog geen concreet uitgewerkte opgave met bijbehorende financiële middelen ligt om daaraan te werken.

Ook wordt dezelfde ambitie door verschillende organisaties net anders benoemd, waardoor er vaak een grote overlap zit tussen de doelen die worden nagestreefd. Het gevolg is dat er veel initiatieven voor het versterken van biodiversiteit voortvarend worden opgestart, maar al snel doodbloeden. Om dit te voorkomen kiezen wij een werkwijze waarbij we 'van binnen naar buiten kijken'. We doorlopen daarbij de volgende stappen om te beoordelen of we samenwerken:

- *Onze opgaven voor het stimuleren van biodiversiteit en kansen die we daarvoor zien (hoofdstuk 6) zijn leidend voor de keus om samen te werken.*
- *Biedt samenwerking kansen voor de invulling van onze eigen opgave voor het stimuleren van de biodiversiteit op onze eigendommen en assets? En/of verslechterd ons werk de biodiversiteit op de eigendommen en assets van andere partijen?*

Wanneer dit zo is, ligt samenwerking voor de hand.

- *Mag worden verwacht dat de biodiversiteit verbeterd door al geprogrammeerde waterschapsopgaven?* Als bij een verzoek om samenwerking de biodiversiteit al wordt verbeterd door een geprogrammeerde opgave, dan is het werken aan dergelijke opgaven leidend. Zo zal een generieke verbetering van de waterkwaliteit een verbetering van de biodiversiteit tot gevolg hebben. Het is dan veel efficiënter om aan de waterkwaliteit te werken dan om deze opgave te benaderen vanuit een afzonderlijke biodiversiteitsopgave.
- *Kan de gezamenlijke opgave concreet worden gemaakt tot op het niveau van de richtlijn:*

Na het nemen van een maatregel vanuit onze taken en opgaven is er geen verlies van biodiversiteit en worden kansen voor het stimuleren daarvan benut binnen de wettelijke en financiële speelruimte van de betreffende maatregel.

Dit betekent dat er een eindproduct moet worden bepaald: wat is de maatregel en wat levert deze op voor de partijen die samenwerken. Zo levert de aanleg van akkerranden leefomgeving voor planten en dieren op en vermindert het de afspoeling van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen. Dit verbetert de waterkwaliteit (één van onze opgaven) en daarmee de biodiversiteit.

- *De opgavehouder voor biodiversiteit is initiatiefnemer voor de invulling en uitvoering van de maatregelen voor het stimuleren van biodiversiteit en neemt de leiding. Bij meerdere opgavehouders wordt altijd afgesproken wie de leiding neemt. De mate waarin wordt samengewerkt en hoe de financiering wordt verdeeld, hangt af van de mate waarin de verschillende partijen invloed hebben op de biodiversiteit en is maatwerk.*